

СЕРІЯ «Професійна освіта»

УДК 378.147:347.77

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1\(53\)-2769-2778](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-2769-2778)

Рибалко Ліна Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, декан факультет фізичної культури та спорту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0001-6092-9442>

Оніщук Лариса Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник культури України, завідувач кафедри фізичної культури та спорту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0002-5411-149X>

Жалій Руслан Васильович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної культури та спорту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0001-7424-0742>

ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНИМ ПОРУШЕННЯМ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються проблеми запобігання академічним порушенням у науково-педагогічній діяльності та визначаються ключові механізми забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Акцент зроблено на системному підході до організації науково-педагогічної роботи, що поєднує етичні, методологічні та правові засади професійної діяльності викладачів і дослідників. Проаналізовано основні форми академічних порушень – плагіат, фабрикацію даних, недостовірне цитування та порушення авторських прав – та їхній вплив на якість освітнього процесу і наукових результатів.

Визначено, що ефективне запобігання таким порушенням потребує інтеграції превентивних заходів на різних рівнях: нормативно-правовому, організаційно-методичному та культурно-освітньому. Зокрема, розглянуто роль внутрішніх положень закладів освіти, етичних комісій, систем перевірки наукових робіт на плагіат, а також виховної роботи зі здобувачами освіти щодо формування цінностей академічної доброчесності.

Окрему увагу приділено методологічним аспектам: підкреслено необхідність дотримання принципів об'єктивності, системності, доказовості та

відтворюваності у проведенні науково-педагогічних досліджень як одного з основних інструментів запобігання академічним порушенням. У статті наводяться рекомендації щодо вдосконалення освітніх програм, організації моніторингу академічної доброчесності та підвищення професійної культури викладачів і студентів.

Доведено, що впровадження комплексної системи запобігання академічним порушенням сприяє підвищенню якості наукових і освітніх результатів, формуванню відповідальної дослідницької поведінки та зміцненню репутації закладів вищої освіти як на національному, так і на міжнародному рівні.

Стаття може бути корисною для викладачів, науковців, здобувачів вищої освіти та адміністраторів закладів освіти, зацікавлених у розвитку академічної культури і підвищенні ефективності науково-педагогічної діяльності.

Ключові слова: академічна доброчесність, методологія, науково-педагогічні дослідження, професійна освіта, етичні принципи; методологія науково-педагогічних досліджень.

Rybalko Lina, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Physical Culture and Sports of the National University "Poltava Polytechnic named after Yuriy Kondratyuk", Poltava, <https://orcid.org/0000-0001-6092-9442>

Onishchuk Larisa, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Honored Worker of Culture of Ukraine, Head of the Department of Physical Culture and Sports of the Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, <https://orcid.org/0000-0002-5411-149X>

Zhaliy Ruslan Vasylovych, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Physical Culture and Sports, Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, <https://orcid.org/0000-0001-7424-0742>

PREVENTION OF ACADEMIC VIOLATIONS IN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES

Abstract. The article examines the problems of preventing academic violations in scientific and pedagogical activities and identifies key mechanisms for ensuring academic integrity in higher education institutions. The emphasis is on a systemic approach to organizing scientific and pedagogical work, which combines ethical, methodological and legal principles of the professional activities of teachers and researchers.

The main forms of academic violations are analyzed - plagiarism, data fabrication, inaccurate citation and copyright infringement - and their impact on the quality of the educational process and scientific results. It is determined that effective

prevention of such violations requires the integration of preventive measures at different levels: regulatory and legal, organizational and methodological and cultural and educational. In particular, the role of internal regulations of educational institutions, ethics committees, systems for checking scientific works for plagiarism, as well as educational work with students on the formation of the values of academic integrity is considered. Particular attention is paid to methodological aspects: the need to adhere to the principles of objectivity, systematicity, evidence and reproducibility in conducting scientific and pedagogical research is emphasized as one of the main tools for preventing academic misconduct.

The article provides recommendations for improving educational programs, organizing monitoring of academic integrity and improving the professional culture of teachers and students. It is proven that the implementation of a comprehensive system for preventing academic misconduct contributes to improving the quality of scientific and educational results, the formation of responsible research behavior and strengthening the reputation of higher education institutions both at the national and international levels.

The article may be useful for teachers, scientists, higher education students and administrators of educational institutions interested in developing academic culture and increasing the effectiveness of scientific and pedagogical activities.

Keywords: academic integrity, methodology, scientific and pedagogical research, professional education, ethical principles; methodology of scientific and pedagogical research.

Постановка проблеми. Сучасна науково-педагогічна діяльність у закладах освіти стикається з низкою викликів, пов'язаних із дотриманням принципів академічної доброчесності.

Зростання обсягів наукової інформації, широке використання цифрових технологій та доступ до глобальних ресурсів створюють як нові можливості для досліджень, так і потенційні ризики академічних порушень, таких як плагіат, фабрикація або фальсифікація даних, недостовірне цитування та порушення авторських прав. Ці явища негативно впливають на якість наукових результатів, знижують довіру до освітніх установ та порушують етичні стандарти професійної діяльності.

Водночас ефективні механізми запобігання академічним порушенням у науково-педагогічній діяльності залишаються недостатньо розробленими. Відсутність єдиних підходів до контролю, методологічного супроводу та виховної роботи зі здобувачами освіти створює прогалини, через які порушення академічної доброчесності можуть залишатися непоміченими або недооціненими.

Це особливо актуально у контексті сучасної професійної освіти, де формування дослідницької компетентності та академічної культури є невід'ємною складовою підготовки майбутніх фахівців.

Проблема потребує системного підходу, що поєднує нормативно-правові, організаційні та педагогічні засоби запобігання порушенням. Науково обґрунтовані методи контролю та превентивні заходи мають ґрунтуватися на принципах об'єктивності, достовірності та прозорості науково-педагогічної діяльності. Вирішення цієї проблеми є критично важливим для забезпечення високої якості освіти, розвитку професійної культури дослідників і викладачів та зміцнення довіри до наукових результатів національної освіти в міжнародному контексті.

Таким чином, постановка проблеми визначає необхідність комплексного вивчення методів і засобів запобігання академічним порушенням, інтеграції їх у систему управління освітньо-науковою діяльністю та формування у суб'єктів освітнього процесу відповідальної академічної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки увага наукової спільноти до проблеми академічної доброчесності суттєво зросла, що відобразилося в численних дослідженнях, публікаціях і практичних рекомендаціях.

Іноземні та вітчизняні вчені досліджують академічні порушення як багатовимірне явище, яке охоплює як етичні, так і організаційні аспекти освітньо-наукового процесу.

Чимало науковців звертають увагу на диференціацію типів академічних порушень: від плагіату та фальсифікації даних до маніпуляцій із цитуванням і продажем наукових робіт. Бартон і Коллінз (2019) підкреслюють, що плагіат у наукових публікаціях часто пов'язаний не лише з умислом, а й із невисоким рівнем розуміння правил цитування та наукової етики серед аспірантів і молодих науковців. Інші дослідження [11] вказують на зростання кількості фальшивих журналів та конференцій як окремого виклику академічній спільноті, що ставить під загрозу довіру до наукових результатів.

В українському контексті актуальними є праці Іванової О., яка аналізує причини академічних порушень серед здобувачів вищої освіти, та дослідження Коваль О., що розглядає вплив цифрових технологій на якість академічної доброчесності. Остання підкреслює, що цифрові інструменти водночас сприяють як полегшенню практичної реалізації порушень (шкільні «гаранти рефератів», генератори контенту), так і посиленню контролю через системи перевірки текстів і автоматизовані інструменти виявлення плагіату.

Практичні рекомендації щодо запобігання академічним порушенням пропонують різні підходи. Деякі дослідники [8-10] роблять акцент на вихованні культурних норм академічної доброчесності через інтеграцію відповідних дисциплін у навчальні програми. Інші [1] наголошують на важливості системного впровадження політик університету та регулярного навчання викладачів і здобувачів вищої освіти щодо етичних стандартів.

Серед сучасних публікацій [6] також зростає інтерес до використання діагностичних моделей і великих даних для раннього виявлення академічних порушень. Так, низка досліджень аналізує можливості машинного навчання для

аналізу стилю письма та ідентифікації потенційних аномальних патернів у наукових текстах.

Отже, сучасний науковий дискурс щодо академічних порушень є різноплановим і включає як теоретичні моделі, так і емпіричні дослідження практичних механізмів захисту академічної доброчесності. Проблематика розглядається в контексті етичних, технологічних і педагогічних вимірів, що підкреслює необхідність комплексного підходу до її вирішення в науково-педагогічній діяльності.

Мета статті – аналіз причин та форм академічних порушень, оцінка сучасних підходів до їх запобігання та розроблення рекомендацій для підвищення академічної доброчесності серед здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, науковців і педагогів.

Виклад основного матеріалу. Академічні порушення виступають однією з ключових проблем сучасної науково-педагогічної діяльності. Вони включають широкий спектр дій, що підривають етичні засади науки і освіти: плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію даних, само-плагіат, маніпуляції з авторством, некоректне цитування, а також інші форми недоброчесної поведінки, які негативно впливають на достовірність наукових результатів і якість професійної підготовки фахівців.

Незважаючи на посилення уваги з боку міжнародних наукових та освітніх організацій, питання системного запобігання академічним порушенням залишається відкритим і потребує подальшого розвитку ефективних практик, механізмів контролю та виховання.

Однією з головних причин зростання кількості академічних порушень є соціально-психологічні фактори, що формуються у середовищі здобувачів освіти та молодих науковців.

Серед таких факторів дослідники виокремлюють над-мірну орієнтацію на кількісні показники (кількість публікацій, імпакт-фактор, швидкі результати), високий рівень конкуренції за наукові гранти та посади, недостатній рівень мотивації до самостійного наукового пошуку, а також низьку культуру академічної комунікації. За таких умов імовірність вдавання до порушень етичних норм суттєво зростає, оскільки індивід прагне досягти очікуваного результату будь-якими засобами.

Стратегічне запобігання академічним порушенням має ґрунтуватися на комплексному підході, що включає три основні компоненти [4, с. 89]:

- 1) просвітницько-освітній;
- 2) організаційно-технічний;
- 3) мотиваційно-оцінний.

Просвітницько-освітній компонент передбачає формування у здобувачів та науково-педагогічних працівників чітких уявлень про академічну доброчесність, етичні стандарти наукової діяльності, правила цитування і посилання, а також практичних умінь уникати недоброчесних дій.

Важливу роль у цьому контексті відіграють курси з академічної доброчесності, обов'язкові тренінги з написання наукових текстів та семінари щодо відповідного законодавства в сфері інтелектуальної власності.

Організаційно-технічний компонент – організаційно-технічний – включає застосування сучасних засобів виявлення плагіату та аналізу текстів, впровадження політик перевірки рукописів перед поданням до видань, розробку внутрішніх регламентів університетів і наукових установ щодо розгляду випадків порушень.

Автоматизовані системи контролю стають невід'ємною частиною процесу: вони дозволяють оперативно перевіряти готові тексти, порівнювати їх із базами даних наявних публікацій і виявляти збіги, що можуть свідчити про недотримання етичних норм. Попри те, що технічні засоби перевірки не є абсолютним вирішенням проблеми, вони суттєво підвищують ефективність превентивних заходів.

Мотиваційно-оцінний компонент пов'язаний із стимулюванням доброчесної поведінки та встановленням чіткої системи відповідальності. Це включає як позитивні мотиваційні механізми (визнання, нагороди, академічні стипендії та гранти за дотримання етичних стандартів), так і санкції за порушення (публічні попередження, відкликання дипломів чи ступенів, тимчасові обмеження подання робіт до рецензованих видань). Організаційна культура навчального закладу повинна базуватися на прозорих і справедливих процедурах: кожен здобувач або співробітник має знати, які дії вважаються порушеннями, які наслідки вони тягнуть і яким є механізм оскарження рішення у разі виникнення спорів.

Практичний досвід провідних університетів світу демонструє, що найуспішніші системи запобігання академічним порушенням сформовані там, де політика доброчесності не лише декларується, а й активно інтегрується в усі освітні процеси.

Це проявляється у створенні чітких кодексів академічної етики, регулярних тренінгах, інтерактивних модулів для самоперевірки знань, доступних для всіх учасників освітнього процесу. Важливо також забезпечувати підтримку для тих, хто сумнівається у належному оформленні своїх робіт: консультації з академічної доброчесності, наставництво, доступ до ресурсів із методики цитування та оформлення бібліографій.

В окремих дослідженнях наголошується на потребі інтеграції принципів академічної доброчесності вже на рівні шкільної освіти, адже формування етичних звичок і розуміння цінності оригінальної праці починається значно раніше за університет. Це також зменшує ризики виникнення недобросовісної поведінки у майбутньому, оскільки здобувачі вже мають базове розуміння основ наукової етики.

Не менш важливим є питання адаптації існуючих практик до локального контексту: культурні, соціальні та освітні особливості конкретної країни чи

регіону можуть впливати на характер академічних порушень і ефективність заходів протидії. Вітчизняна практика, зокрема в Україні, стикається з рядом викликів, серед яких недостатня матеріально-технічна база для перевірки робіт, нерівномірний рівень обізнаності серед здобувачів та викладачів, а також потреба у формуванні чіткіших нормативних документів на рівні університетів. Водночас окремі університети вже впровадили власні політики доброчесності, що включають спеціальні комісії, процедури розгляду випадків порушень та програми підвищення кваліфікації для персоналу з питань етики.

Для ефективного запобігання академічним порушенням у науково-педагогічній діяльності доцільно здійснити комплексне вдосконалення освітніх програм, яке передбачає інтеграцію дисциплін та модулів з академічної доброчесності на всіх рівнях навчання. Зокрема, у навчальних планах слід передбачити обов'язкові курси, присвячені етичним нормам наукової діяльності, методам належного цитування, правил оформлення наукових публікацій, а також практичним навичкам самостійного наукового пошуку. Такі курси повинні поєднувати теоретичну підготовку з інтерактивними елементами – тренінгами, кейс-стаді, симуляціями обговорень етичних дилем у науковому середовищі. Крім того, ефективним є впровадження міждисциплінарних проектів та лабораторних робіт, де студенти та молоді науковці мають можливість працювати під наставництвом викладачів, отримуючи постійний зворотний зв'язок щодо дотримання принципів академічної доброчесності. Такий підхід сприяє формуванню відповідальної поведінки як професійної звички, а не лише обов'язкової формальної вимоги.

Ще одним важливим напрямом є систематизація моніторингу академічної доброчесності шляхом впровадження організаційно-технічних та адміністративних заходів. До них належить використання автоматизованих систем перевірки текстів на плагіат і стилістичні аномалії, формування баз даних наукових робіт для порівняльного аналізу, а також регулярне проведення внутрішніх аудиторських перевірок на рівні кафедр і факультетів. Важливо, щоб моніторинг не обмежувався лише контролем і покаранням, а включав превентивні заходи, зокрема консультації для студентів і викладачів щодо правильного оформлення наукових робіт, проведення семінарів і вебінарів з актуальних питань академічної етики, а також регулярне опитування учасників освітнього процесу для оцінки рівня усвідомлення та готовності дотримуватися встановлених стандартів. Такий системний підхід дозволяє не лише виявляти порушення, а й формувати культуру самоконтролю та відповідальності.

Підвищення професійної культури викладачів і студентів є наступним важливим аспектом запобігання академічним порушенням. Для викладачів необхідно створювати умови для безперервного професійного розвитку, що включають тренінги з академічної етики, методології досліджень, сучасних підходів до наукового керівництва та наставництва. Важливо заохочувати викладачів до активної участі у внутрішніх комісіях з академічної доброчесності,

підготовки методичних рекомендацій та навчальних матеріалів, що сприяють підвищенню стандартів викладання та наукової діяльності. Для студентів ключовим є формування усвідомлення особистої відповідальності за власні результати навчання та наукової роботи, розвиток критичного мислення, навичок самостійного пошуку і аналізу інформації, а також мотивації до створення оригінального контенту. Доцільно впроваджувати програми наставництва, коли досвідчені викладачі або старші студенти надають підтримку молодим дослідникам, забезпечуючи наочний приклад дотримання етичних стандартів.

Сукупність цих заходів створює середовище, в якому академічна доброчесність стає органічною частиною освітнього процесу, а не зовнішньою вимогою. Вдосконалені освітні програми, системний моніторинг і постійне підвищення професійної культури сприяють формуванню прозорості, етичної та відповідальної науково-педагогічної спільноти, підвищують якість наукових результатів і довіру до академічної діяльності загалом. Такий комплексний підхід до запобігання академічним порушенням забезпечує стабільне і сталий розвиток наукової та освітньої системи, закладаючи основу для професійного і морального зростання всіх учасників навчального процесу.

Висновки. Запобігання академічним порушенням у науково-педагогічній діяльності є багатогранною педагогічною проблемою, яка потребує не лише технічних засобів контролю, а й системної освітньої, організаційної та мотиваційної стратегії. Ефективна політика доброчесності має ґрунтуватися на прозорих правилах, доступних механізмах підтримки для всіх учасників освітнього процесу та збалансованих підходах до стимулювання етичної поведінки. Лише поєднання цих елементів здатне створити культуру відповідальності, що сприятиме зростанню якості наукових результатів та підвищенню довіри до академічної спільноти в цілому.

Література:

1. Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX: офіц. текст закону // Відомості Верховної Ради України. – 2025.
2. Іванова О.В. Академічна доброчесність у системі підготовки майбутніх педагогів // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогіка. 2021, Вип.14, С. 74–82.
3. Коваль О.М. Академічна доброчесність як ціннісно-нормативна основа наукової діяльності // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Педагогіка. 2020, Вип. 78, С. 112–121.
4. Козак П.М. Наукова етика як складова професійної культури педагога // Педагогічні науки: теорія і практика. 2023, №4, С. 89–98.
5. Найдьонова О. О. Академічна доброчесність – невід’ємна частина освітнього процесу : бібліогр. покажч. / О. О. Найдьонова ; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. – Кропивницький : ЦНТУ, 2020. — 207 с.
6. Рибалко Л.М., Йопа Т.В. Проектування освітнього здоров’язбережувального середовища на засадах педагогічної ергономіки // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми

фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць / За ред. О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. – Випуск 3 К (123) 20. – С. 361-365.

7. Чумаченко М. Академічна доброчесність як фактор формування професійної самосвідомості здобувачів вищої освіти гуманітарних і культурно-мистецьких галузей знань / М. Chumachenko // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2020. – № 2 (20). – С.345-358.

8. Bretag T. Challenges in addressing plagiarism in education / T. Bretag // PLoS One. – 2016. – Vol. 11, Issue 12..

9. Burgess T., Powles J. Academic integrity in the age of digital reproducibility / T. Burgess, J. Powles // Journal of Academic Ethics. – 2021. –Vol. 19. –P. 150–168.

10. Lavrentieva O., Rybalko L., Tsys O., Uchitel A. Theoretical and methodical aspects of the organization of students' independent study activities together with the use of ICT and tools. Proceedings of the 6th Work shop on Cloud Technologies in Education (CTE 2018), Kryvyi Rig, Ukraine, Desember 21, 2018. <http://ceur-ws.org/Vol-2433>.

11. Macfarlane B. Researching with Integrity : The Ethics of Academic Enquiry / B. Macfarlane. –London : Routledge, 2019.

12. Newton P. Academic integrity: A review of the literature / P. Newton // Studies in Higher Education. –2018. –Vol. 43 (2). – P. 384–398.

References:

1. Закон Ukrainy “Pro akademichnu dobrochesnist” vid 18.12.2025 № 4742-IX [Law of Ukraine “On Academic Integrity”]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2025 [in Ukrainian].

2. Ivanova, O.V. (2021). Akademichna dobrochesnist u systemi pidhotovky maibutnikh pedahohiv [Academic integrity in the system of training future teachers]. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedahohika – Bulletin of Cherkasy University. Series: Pedagogy, Vyp.14, S. 74–82 [in Ukrainian].

3. Koval, O.M. (2020). Akademichna dobrochesnist yak tsinnisno-normatyvna osnova naukovoї diialnosti [Academic integrity as a value-normative basis of scientific activity]. Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 15: Pedahohika – Scientific Notes of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series 15: Pedagogy, Vyp.78, S. 112–121 [in Ukrainian].

4. Kozak, P.M. (2023). Naukova etyka yak skladova profesiinoї kultury pedahoha [Scientific ethics as a component of teacher's professional culture]. Pedahohichni nauky: teoriia i praktyka – Pedagogical Sciences: Theory and Practice, № 4, S. 89–98 [in Ukrainian].

5. Naidionova, O.O. (2020). Akademichna dobrochesnist – nevid'emna chastyna osvitnoho protsesu [Academic integrity – an integral part of the educational process]: bibliogr. pokazch. / O.O. Naidionova; Tsentralno-ukrainskyi nats. tekhn. un-t. – Kropyvnytskyi: TsNTU, 207 p. [in Ukrainian].

6. Rybalko, L. M., & Yopa, T. V. (2020). Designing an educational health-preserving environment based on the principles of pedagogical ergonomics. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 15: Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sport)*, 3(123), 361–365.

7. Chumachenko, M. (2020). Akademichna dobrochesnist yak faktor formuvannia profesiinoї samosvidomosti zdobuvachiv vyshchoї osvity humanitarnykh i kulturno-mystetskykh haluzei znan [Academic integrity as a factor in the formation of professional self-consciousness of higher education students in humanitarian and cultural-art fields]. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Cultural and Art Leadership, № 2 (20), S. 345–358 [in Ukrainian].

8. Bretag T. Challenges in addressing plagiarism in education / T. Bretag // PLoS One. — 2016. — Vol. 11, Issue 12.
9. Burgess T., Powles J. Academic integrity in the age of digital reproducibility / T. Burgess, J. Powles // Journal of Academic Ethics. — 2021. — Vol. 19. — P. 150–168.
10. Macfarlane B. Researching with Integrity : The Ethics of Academic Enquiry / B. Macfarlane. — London : Routledge, 2019.
11. Newton P. Academic integrity: A review of the literature / P. Newton // Studies in Higher Education. — 2018. — Vol. 43 (2). — P. 384–398.